

Návrh opatření s potenciálem zlepšit situaci sólo rodičů

Position paper projektu "Rodiče samoživitelé/ky a trh práce", listopad 2014

Přípravu vedly za APERIO – Společnost pro zdravé rodičovství JUDr. Jana Seemanová a PhDr. Eliška Kodyšová, Ph.D.

Spolupracovali:

- *Mgr. Marcela Bučková, Informační a poradenské středisko pro volbu povolání, Úřad práce ČR, Krajská pobočka v Ostravě*
- *Mgr. Radka Dudová, Ph.D., Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i., Praha*
- *Dr. Stuart Duffin, ředitel strategií a programů, One Family, Irsko*
- *JUDr. Martina Haverová, místopředsedkyně Sdružení žen KDU-ČSL*
- *Mgr. et Mgr. Kateřina Hodická, ředitelka Genderového informačního centra NORA, o.p.s., Brno*
- *Mgr. Gabriela Horná, RC Slunečnice, Beroun*
- *Mgr. Alice Chvojková, HR Marketing Manager, ABB, Praha*
- *Mgr. Ivana Janišová, klinická psycholožka, krizové centrum Cestou necestou, Praha*
- *PhDr. Věra Kuchařová, CSc., Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., Praha*
- *PhDr. Eva Litavská, Miesto pod slnkom, Košice, Slovensko*
- *Mgr. Jitka Mozorová, Poradna Na počátku & Domov pro dětský život, Brno/Vysočina*
- *Bc. Silvie Novotná, Ztracené dítě, z.s., Praha*
- *PhDr. Hana Pazlarová, Ph.D., katedra sociální práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha*
- *Mgr. Jana Pilzová, Občanská poradna Tábor, Diecézní charita České Budějovice*
- *Satwat Rehman, ředitelka, One Parent Families Scotland, Velká Británie*
- *Mgr. Libuše Satorová, Oddělení sociálně-právní ochrany, Olomoucký kraj*
- *PhDr. Petra Tenglerová, ředitelka, RC Heřmánek, Olomouc*
- *Bc. Kamila Tittelbachová, WOMEN FOR WOMEN, o.p.s., Praha*

Sólo rodiče potřebují pomoc, která bude směřovat k tomu, aby si dokázali pomoci sami.

Ten, kdo vychovává dítě sám, se může snadno ocitnout za hranicí, kdy už si sám pomoci nemůže a běžná pomoc nestačí. Při ztrátě finančních prostředků hrozí snadno ztráta bydlení. Umístění v azylovém domě je pomocí krátkodobou, ale pro dlouhodobé vymanění z chudoby nestačí. Může se sebou totiž nést stigmatizaci a prohlubuje pocit selhání, který si většina sólo rodičů tak jako tak v sobě nese. Mezi závislostí na sociálních dávkách a pobytem v azylovém domě na jedné straně a udržitelným pracovním uplatněním na straně druhé je ale vzdálenost, která je pro mnohé sólo rodiče překročitelná jen stěží. Uvážnutí na nepříznivém břehu má dopad nejen na sólo rodiče samotné, ale i na jejich děti. Pro ně pak může být závislost na dávkách a pomoci zvenčí běžným způsobem života.

Cílem je, aby sólo rodiče byli nezávislí, svobodní a byli schopni vychovávat své děti k aktivnímu, odpovědnému občanství.

Jednou z příčin složité situace sólo rodičů je skutečnost, že stát i rodiče soustavně preferují krátkodobá řešení, místo aby usilovali o dlouhodobý pozitivní dopad. Opatření na podporu rodin sólo rodičů by měla usilovat o dlouhodobé dopady, s vědomím následků pro generaci dětí, kterou sólo rodiče vychovávají. Tato opatření by měla být jednak **preventivní**, jednak **intervenční**. Měla by řešit všechny úrovně lidských potřeb - od materiálních až po potřebu uznání a seberealizace. Pouze komplexní přístup zajistí synergii všech opatření a jejich efektivitu.

Proto navrhujeme tyto kroky, které směřují k vymanění sólo rodičů z chudoby, případně její prevenci. Naprostá většina těchto kroků je zaměřena na všechny rodiny, nejen na rodiny sólo rodičů.

Podpora rodin sólo rodičů je tedy podporou všech rodin.

A. PREVENCE

Preventivní opatření by měla především předejít negativním dopadům rozpadů partnerství s dětmi: chudobě a nedostatečné spolupráci bývalých partnerů při výchově dítěte.

1. Rodiče: větší respekt = větší odpovědnost

- a. Rodinu definujeme jako sociální jednotku, jež pečuje o dítě, bez omezení na biologické rodičovství. Posílení postavení rodin ve společnosti a deklarace významu rodičovské péče pro celou společnost zvyšuje sebevědomí rodičů, jejich větší přihlášení se k této roli, a tím i větší nasazení v péči o dítě.

Opatření:

- Podporujeme vypracování a zveřejnění státní strategie podpory rodin a rodičů na úrovni legislativních opatření, institucí, regionů a obcí (vzor: National Parenting Strategy, Skotsko 2012¹). Taková strategie by pojmenovávala klíčová období ve vývoji rodin a typy rodin, které vyžadují zvýšenou podporu a vymezila instituce či organizace, které tuto podporu pro dané cílové skupiny poskytují a rozvíjejí kvalitu podpory (první rok po narození 1. dítěte, první 3 měsíce po narození dalších dětí, návrat pečujícího rodiče do zaměstnání, nástup dítěte do školky/školy, rozpad partnerství, ztráta partnera, adopce dítěte, pěstounské rodiny aj.). Strategie by zároveň nastavila směr jejich rozvoje.

¹ <http://www.scotland.gov.uk/resource/0040/00403769.pdf>

- Podporujeme i osvětovou kampaň na zvýšení prestiže rodičovství a na podporu otcovství, či projekty realizující aktivity pro otce s dětmi. Prestiž otcovství zvyšuje jejich zodpovědnost a kvalitu péče o dítě.
- b. Podpora pozitivního rodičovství, sdíleného rodičovství a rovného zapojení otců i matek do péče o děti zvyšuje kompetence otců postarat se o své dítě, respektive schopnost matek podílet se na finančním zajištění rodiny se dvěma rodiči, i v rodině sólo rodiče a při střídavé péči.

Opatření:

- osvětové a vzdělávací programy zacílené na dospívající osoby a novopečené rodiče (= cílové skupiny se zvýšeným zájmem o téma rodičovství), např. formou kvalitní rodičovské a vztahové výchovy zavedené již ve školách, či zveřejňováním a medializací rodin, které příkladným způsobem pečují
- S tím souvisí i posílení kapacity a kvality těch služeb a institucí, které rodinu podporují, především:
  - zvýšení kapacity poradenských pracovišť zaměřených na rodinné a partnerské vztahy;
  - podpora komunitních a rodinných center a jejich aktivit směřujících k podpoře přenosu rodičovských zkušeností a kompetencí².

2. Podpora konstruktivní dohody rodičů, kteří se rozcházejí

Provázení rodičů, kteří se rozcházejí, efektivně předchází pozdějším konfliktům mezi rodiči a nedostatečnému zabezpečení toho z rodičů, který má dítě v péči. Ty jsou hlavními příčinami nepříznivých dopadů na dítě po rozvodu či rozchodu. Schopnost sdílení péče je také prevencí neplacení výživného.

Opatření:

- osvěta mezi rodiči a odbornou veřejností tak, aby rodiče byli motivováni se dohodnout a nenechávali rozhodnutí na soudu, vzdělávání odborné veřejnosti (sociální pracovníci/ice, psychologové/žky, soudcové/kyně).
- systémová změna v projednávání rozvodů či svěřením dítěte do péče:
  - projekty podpory a posílení mediace v rodinných vztazích: např. zavedení spolupráce s mediátorem³ do činnosti OSPOD jako způsob rozšíření a odlehčení jejich práce; částečné dotování mediací pro rodiny ohrožené sociálním vyloučením
  - zavedení osvědčené metodiky spolupráce soudů, úřadů a poradenských center (podpora případových konferencí či tzv. Cochemské praxe⁴): vyžaduje posílení kapacity a mandátu poradenských center, resp. OSPOD, další vzdělávání odborné veřejnosti
  - podpora vzdělávání rodičů v oblasti rodinné komunikace a podpora komunikace rodičů po rozvodu, především při střídavé péči (např. metodika "parenting agreement", využívaná v UK⁵)

² Pro komplexní podporu rodičovství dáváme k úvaze i zavedení supervize u širšího spektra profesí pracujících s rodinami a rodiči, a to i v zařízeních spadajících pod rezort školství (pedagogové, zaměstnaní v dětských domovech) a zdravotnictví (kojenecké ústavy, zdravotníci), s cílem zamezit oslabování rodičovských kompetencí ve zranitelných rodinách, a naopak podpořit jejich růst.

³ Neosvědčuje se praxe, že každý může být mediátorem i bez složení státních zkoušek na Ministerstvu spravedlnosti. Důsledkem je určitá dvojkolejnost: zapsaní mediátoři se státními zkouškami a ostatní mediátoři. Mediátoři bez státních zkoušek mohou být nekvalitní a mohou tím ve výsledku brzdit rozšíření tohoto alternativního způsobu řešení konfliktu.

⁴ <http://www.cochem.cz/index.php/2-uncategorised/15-spoluprace-profesi-v-ramci-cochemske-praxe>

- o "children's budget" - metoda "účet dítěte" - vypracování metodiky pro financování potřeb dítěte použitelné především při střídavé péči.

3. Spravedlivější úprava vypořádání společného majetku manželů a vyživovací povinnosti vůči dětem

Doporučujeme, aby soudy ve své rozhodovací praxi při vypořádání společného jmění zohledňovaly ve větší míře i skutečnost, kterému z manželů po rozvodu manželství bylo dítě svěřeno do péče a to disparitou podílu (více v odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu 22 Cdo 3272/2010⁶).

Opatření:

- Osvěta - šíření judikatury mezi rodičovskou a odbornou veřejností.
- Osvěta v oblasti manželského majetkového práva v otázce společného majetku a nakládání s ním (půjčky, resp. výdaje, které způsobil jen jeden z manželů - viz např. paragraf 714 OZ, odst. 2).

Podporujeme také zakomponování tabulek pro určování výše výživného do OZ. Výživné by se tak stanovilo procentem z výše příjmů povinného, v porovnání se situací oprávněného rodiče a dítěte. Procenta by pak měla být odstupňována podle věku dítěte. Tento postup by pomohl zajistit spravedlivý podíl dítěte na životní úrovni rodičů. Nezávazné tabulky exministrně spravedlnosti JUDr. Kovářové považujeme za osvědčené. Podle našeho názoru část soudců se řídí tabulkami a v praxi dochází k jednotnějšímu určování výživného. Zlepšila se předvídatelnost rozhodnutí soudů.

Opatření:

- Doporučujeme schválení závazných tabulek na určení výživného do občanského zákoníku.

B. INTERVENCE

Intervenční opatření mají řešit klíčové obtíže sólo rodičů, které jim brání v zajištění obživy a dostatečné péči o jejich děti. Aby byly efektivní, je nutné, aby byly **systemové a komplexní**. Sólo rodiče potřebují dostupné bydlení, dostatečný příjem, poradenství, které jim pomůže získat práci, jež příjem zajistí, a pracovní podmínky, které umožní práci důstojně vykonávat a udržet si ji. Pokud je nastavení některé z těchto oblastí vůči sólo rodičům nepříznivé, ostatní oblasti ji nemohou kompenzovat.

BYDLENÍ

1. Dostupné sociální bydlení

Základním předpokladem a potřebou pro zajištění vhodných podmínek pro výchovu dítěte v rodině je „střecha nad hlavou“. Pro rodiny se sólo rodičem žijící v podmínkách sociálního vyloučení však z důvodů nedostatku financí, nevhodného hospodaření či diskriminačního přístupu pronajímatelů není

⁵ Tyto plány se liší tím, do jaké míry jsou detailní. Dva rozdílné lze najít např. zde <http://www.separatedfamilies.info/app/download/2975691710/Parenting+Agreement.pdf?t=1286442669> nebo zde http://www.laceysmediation.co.uk/UserFiles/File/parenting_plan.pdf. Velmi podrobný, s návodem, jak s plánem pracovat, je skotský plán: <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/112200/0027302.pdf>

⁶ Příklad uveden např. v textu J. Seemanové **Hledisko zájmu nezletilých dětí při vypořádání SJM**, <http://www.saminadeti.cz/clanek/hledisko-zajmu-nezletilych-deti-pri-vyporadani-sjm>

snadné dostačující bydlení zajistit či udržet. Výdaje na bydlení tvoří totiž značnou část jejich výdajů⁷. Ztráta bydlení zásadním způsobem ohrožuje dítě a zvyšuje riziko jeho umístění mimo rodinu. Případů odebrání dětí z ekonomických a bytových důvodů je dle odhadu MPSV až 50 procent. Přestože je Česká republika za tuto praxi kritizována evropskými institucemi (např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Walla, Walsová proti České republice z roku 2006), zatím nevytvořila dostatečný systém zachytné sítě bydlení pro nízkopříjmové sólo rodiče.

Absenci, resp. nedostatek sociálních bytů zmírňují azylové domy pro rodiče s dětmi. Ty jsou ale často nouzovými řešeními, nepodporujícími kompetence a samostatnost rodičů. Tu naopak zvyšuje samostatné, finančně podporované bydlení. Dobrým příkladem jsou tzv. byty na půl cesty pro ženy, které odcházejí z azylového domu (př. Na počátku), nebo podporované bydlení (WOMEN FOR WOMEN). Jsou určeny cíleně pro sólo rodiče, kteří pečují o děti.

Nezbytná je i dostatečná prostupnost jednotlivých typů bydlení (tj. usnadnění přechodu mezi azylovým domem, chráněným bydlením a podnájemem), a to tak, aby stěhování co nejméně zatížilo děti žijící v rodině (prevence ztráty sítě sociální opory).

Opatření:

Je třeba řešit problematiku sociálního bydlení jako systémový problém. Sociální bydlení je nástrojem prevence a prostředky do něj vložené se společností vrátí v podobě nižšího sociálního napětí a vyšší kvality života i zdraví sociálně ohrožených skupin - sólo rodičů a jejich dětí, ale i v podobě lepšího výkonu ekonomiky v dané oblasti.

Je třeba zajistit finanční zdroje na tři okruhy výdajů:

- (1) výstavbu či rekonstrukce bytů,
- (2) provoz sociálního bydlení,
- (3) motivaci soukromých vlastníků k využití jejich bytů pro sociální účely⁸.

Opatření by měla být zavedena i na straně obcí a regionů. Doporučujeme stanovení určitého procenta bytů pro sociální bydlení v závislosti na počtu a struktuře obyvatelstva. Prostupnost jednotlivých typů bydlení zajistí existence všech typů tohoto bydlení v rámci jedné lokality, resp. regionu. Sociální bydlení mohou zprostředkovávat i neziskové organizace, které mohou zvýšit motivaci soukromých vlastníků (ad bod 3).

Užitečné inspirace lze najít ve Francii (tzv. HLM habitation a loyer modéré, kvalitní sociální bydlení) či v Irsku (developeři museli vyčlenit 25% bytů na sociální bydlení).

Připravovaný zákon o sociálním bydlení je důležitou součástí zlepšení situace sólo rodičů. Podporujeme myšlenku, že sociální byty by měly být rozptýleny v normální zástavbě, aby nedocházelo k segregaci, ale naopak k začlenění ohrožených skupin. Budeme sledovat jeho přípravu a připomínkovat jej.

⁷ O. Nývlt: Perspektivy mladé generace při zakládání rodin. TK ČSÚ, 2014. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_perspektivy_mlade_generace_pri_zakladani_rodiny/\\$File/cs_u_tk_mladi_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_perspektivy_mlade_generace_pri_zakladani_rodiny/$File/cs_u_tk_mladi_prezentace.pdf)

⁸ Š. Ripka: Sociální bydlení je v bytech, ubytování na ubytovnách. Deník Referendum, 10. dubna 2014. Dostupné z: <http://denikreferendum.cz/clanek/17785-socialni-bydleni-je-v-bytech-ubytovani-na-ubytovnach>

FINANCE

2. Kompenzace chybějícího výživného (náhradní výživné)

Uvádí se, že až 70 000 rodičů neplatí řádně výživné na své dítě. Mnoho sólo rodičů musí tak financovat potřeby svých dětí sami. To zapříčiňuje, že velká část z nich se ocitá na pokraji chudoby⁹.

Stát by měl poskytovat podporu tam, kde rodič svou roli v rodině odmítl plnit, a podpořit tak, resp. garantovat zdravý a zdárný vývoj dítěte. Taková pomoc státu nezaopatřenému dítěti je pak pomocí dítěti tam, kde jiné prostředky selhaly, přičemž toto nic nemění na odpovědnosti rodiče, který příznané výživné neposkytuje.

Opatření:

- Podporujeme zakomponování náhradního výživného do stávající legislativy. Navrhované podmínky pro poskytnutí náhradního výživného:
  - 1) dlužné výživné alespoň po dobu čtyř měsíců;
  - 2) výživné je určeno soudně nebo schválenou dohodou soudem ;
  - 3) oprávněný rodič vymáhá dlužné výživné (k tomu může využít bezplatné právní poradenství - viz samostatný bod);
  - 4) oprávněný rodič je v nouzi (není nutné v hmotné nouzi, stav nouze by mohl být definován jinak, např. hranicí pro nárok na příspěvek na dítě).

Inspirací (s jistými výhradami plynoucími z praxe v SR) může být právní úprava náhradního výživného na Slovensku (podrobněji viz Analýza „Sami na děti, sami na vše ostatní?“ (dále jen Analýza, s. 50 a dále). Náhradní výživné by nemělo nahrazovat dávky v hmotné nouzi.

3. Větší podpora pracujících rodičů

Udržitelné zaměstnání je cestou, jak zabezpečit rodinu a vymanit se ze závislosti na sociálních dávkách. Není však cestou spolehlivou, a to především kvůli nízkým příjmům na řadě pozic. Sólo rodiče přitom často méně kvalifikované pozice vyhledávají, protože lépe umožňují sladování práce a péče o rodinu.

I nízké příjmy by mohl podpořit dostatečně vysoký daňový bonus (odpočet) na děti, o které rodič pečuje. Vzhledem k tomu, že statistiky dokládají, že sólo rodiče patří mezi rodiče, kteří jsou nuceni pracovat na celý úvazek, snížení daňové zátěže by mohlo rodinám se sólo rodičem výrazně finančně pomoci. Nyní je ve třetím čtení návrh novely zákona o daních z příjmů (sněmovní tisk č. 252), kde daňový odpočet na jedno dítě zůstává stejný 13 404 Kč, ale zvyšuje se na 15 804 Kč ročně na druhé dítě a 17 004 Kč ročně na třetí a každé další dítě. Přitom ale výše daňového zvýhodnění ve formě maximálního ročního daňového bonusu podle § 35c odst. 3 zákona zůstává nezměněna. To znamená, že toto opatření nepodpoří právě ty nejchudší.

Je přitom paradoxní, že bonus na vyživovanou manželku nebo manžela, kteří přitom mají volbu pracovat, je výrazně vyšší než bonus na dítě, které tuto volbu nemá.

⁹ O. Nývlt: Perspektivy mladé generace při zakládání rodin. TK ČSÚ, 2014. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_perspektivy_mlade_generace_pri_zakladani_rodiny/\\$File/cs_u_tk_mladi_prezentace.pdf](http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/prezentace_z_tk_perspektivy_mlade_generace_pri_zakladani_rodiny/$File/cs_u_tk_mladi_prezentace.pdf)

Opatření:

- Navrhujeme úpravu § 35c odst. 1 věta první zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů tak, aby jeho výše odpovídala dvojnásobku současného stavu.
- Dále navrhujeme zvýšení daňového bonusu pro rodiče pečující alespoň o jedno dítě do 10 let, protože i jeho vyplacení je vázáno na výdělečnou činnost - § 35c odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Toto opatření bude motivovat sólo rodiče si najít zaměstnání a kombinovat práci a rodinu i při péči s malými dětmi.
Inspirací může být daňové zvýhodnění (working tax credit) ve Velké Británii, které je též vázáno na počet odpracovaných hodin a tím nepřímo podporuje kratší pracovní úvazky. Více viz Analýza, s. 41-42.

4. Státní sociální podpora

Úprava rodičovského příspěvku

V současné době mají rodiče možnost volit délku čerpání rodičovského příspěvku, od čehož se následně odvíjí i jeho výše. Volba výše rodičovského příspěvku je závislá na výši příjmu rodiče před narozením dítěte¹⁰. Ačkoliv byla reforma výpočtu příspěvku v roce 2008 zaváděna s cílem umožnit rodičům flexibilní plánování rodičovské dovolené, v praxi dopadá reforma na různé příjmové kategorie matek odlišně. Tento systém zvýhodňuje především rodiče s příjmem před narozením dítěte. Rodiče, kteří byli před narozením dítěte nezaměstnaní (především sólo rodiče) jsou v tomto systému znevýhodněni a pobírají rodičovský příspěvek v tzv. čtyřleté variantě. Pokud totiž sólo rodiči nelze stanovit vyměřovací základ, náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7 600 Kč do konce 9. měsíce věku a následně ve výši 3 800 Kč do 4 let věku dítěte¹¹. U sólo rodičů se však často setkáváme s tím, že nemají žádný vyměřovací základ. Podle našeho názoru je částka rodičovského příspěvku ve výši 3800 pro sólo rodiče pečujícího o dítě od 10. měsíce velmi nízká.

Opatření:

- Navrhujeme zrušit podmínku v § 30 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, vyžadující, aby rodiče museli splnit podmínku výše vyměřovacího základu pro volbu výše rodičovského příspěvku. Volba výše rodičovského příspěvku by měla být nezávislá na výši vyměřovacího základu.

¹⁰ Vychází se z příjmu k datu narození dítěte a využívá se přitom 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění. Rodič si může volit výši a tím i délku pobírání rodičovského příspěvku). Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví ve vazbě na uvedený vyměřovací základ: pokud 70 % 30 násobku denního vyměřovacího základu je nižší nebo rovno 7 600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7 600 Kč; pokud 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku je omezena touto částkou, maximálně však výše rodičovského příspěvku může činit 11 500 Kč měsíčně. v případě, že vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. u sólo rodičů je však jen jeden vyměřovací základ a často žádný.

¹¹ Další informace k podmínkám čerpání rodičovského příspěvku lze nalézt v každoročně aktualizované publikaci APERIO „Nebojujte se zákony a sladte práci s rodinou“, kap. 6.4 (s. 30 v aktuální verzi), ke stažení na <http://aperio.cz/data/1/APERIO-Nebojujte-se-zakony-a-sladte-praci-s-rodinou-2014.pdf>

Započítání výše příjmů pro dávky pomoci v hmotné nouzi

Nyní pokud má některá z posuzovaných osob příjem ze zaměstnání, započítává se pouze 70% tohoto příjmu. Smyslem je, aby lidé, kteří pracují, byli zvýhodněni oproti těm, kteří nepracují. Ostatní příjmy se započítávají ve výši 80 % nebo 100 %

Opatření:

- Vzhledem k nízkým platům na pozicích, které často vykonávají sólo rodiče, je chceme více motivovat k práci (a menší závislosti na dávkách) tím, že by se příjmy z výdělečné činnosti započítávaly vždy jen ve výši 50 %.

PORADENSKÉ A PODPŮRNÉ SLUŽBY PRO SÓLO RODIČE

Jejich cílem je

1. pomoci jim řešit akutní potíže, které komplikují zvládnutí žitelské a pečovatelské role sólo rodiče;
2. nasměrovat je ze závislosti na sociálních dávkách k udržitelné profesní dráze.

5. Zajištění sociálních a právních služeb pro sólo rodiče

Ve zvládnutí obou hlavních rolí sólo rodičů – zajištění obživy a péče – jim často brání překážky, které jsou pro rodiče žijící v partnerství drobné a zvladatelné. I to je důvodem, proč možnosti podpory jsou tak omezené – jejich potřeba je minoritní a ne tak viditelná.

Dostupnost vhodného poradenství či podpory je tak pro sólo rodiče klíčová. Poradenství by mělo pokrývat tyto oblasti:

- kontakt s bývalým partnerem, řešení sporů týkajících se výživného či péče o děti
- finance – dávky sociální podpory, dluhová problematika, výživné
- bydlení
- výchova dětí, zvládnutí sladování pracovních povinností s péčí o dítě
- pracovní právní problematika – vztahy se zaměstnavatelem, práva zaměstnaných rodičů

Poradenství může být poskytováno v rámci těchto služeb, které již v rámci ČR existují:

- první kontakt - nízkoprahové centrum, svépomocné skupiny, "linka důvěry" pro sólo rodiče (snížení stresu, nasměrování na další služby)
- bezplatné či dotované právní poradenství
- bezplatné psychologické poradenství
- sociální poradenství (včetně dluhového)

Všechny druhy poradenství by měly být dostupné po celé ČR, měly by být proto poskytovány i telefonicky či prostřednictvím internetu. Především by měly odkazovat na ostatní, provázané služby, protože problematika sólo rodičů je komplexní a neomezuje se na jedinou oblast.

Cílovou skupinou poradenství by měli být nejen sami sólo rodiče, ale i jejich bývalí partneři a jejich děti. Cílem je minimalizace zatížení osobních zdrojů a kompetencí sólo rodičů tak, aby byly využitelné pro zajišťování obživy a rodičovskou péči.

Ačkoli zde již tyto poradenské služby existují, jejich kapacita je nízká a služby nejsou propojené: nevědí o sobě a nemohou tak sólo rodiče odkazovat dále.

Opatření:

- posílení stávajících služeb/organizací působících v této oblasti
  - dotační politika umožňující dostatečnou kapacitu a lepší plánování činnosti
- zajištění propojení těchto služeb
  - centralizace údajů o poskytovaných službách a jejich poskytovatelích
  - národní strategie podpory rodiny popisující kompetence jednotlivých institucí/služeb
- zajištění odbornosti a relevance služeb pro sólo rodiče
  - zřízení/podpora neziskové organizace/instituce zastřešující problematiku sólo rodičovství, rozvíjející dobrou praxi v práci s touto skupinou, poskytující odbornou podporu ostatním, kteří s nimi pracují: formou dostatečné dotační podpory některé stávající organizace, nebo zřízením příspěvkové organizace pod MPSV či jiným Ministerstvem. Charakteristiky této organizace popisuje Analýza, s. 101-102.

6. Dostupnost ověřených metodik a efektivních služeb podporujících návrat na trh práce

Především z pragmatických důvodů (poddimezovanost Úřadů práce, požadavky zaměstnavatelů) jsou zájemci o zaměstnání v ČR podporováni v tom, aby primárně zaplnili mezery na trhu práce. To vede k rychlému zaměstnání osob bez práce, ale z dlouhodobého hlediska přináší další potíže, protože řada z nich se poměrně rychle ocitá znovu mezi příjemci podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci. S tím souvisí i to, že účinnost rekvalifikací (tj. nalezení práce do roka po absolvování kurzu) u nás se dlouhodobě pohybuje na úrovni 40%.

Pro dlouhodobé udržení na trhu práce se osvědčilo v zahraničí poradenství, které sleduje profesní předpoklady a přání uchazečů o zaměstnání a je přitom přizpůsobené jejich aktuální situaci a potřebám. Toto poradenství často směřuje i ke zvýšení kvalifikace, která je v souladu s cíli uchazeče. Je pravděpodobnější, že tímto způsobem a v takové profesi zaměstnanec dosáhne úspěchu i vyššího výděлку, společenského uznání i osobního uspokojení.

Ačkoliv v nabídce služeb ÚP ČR je i tzv. bilanční diagnostika a poradenství (např. prostřednictvím psychologického poradenství, poradenství při zprostředkování zaměstnání, speciálního poradenství – Job cluby, Informační a poradenská střediska pro volbu a změnu povolání), tyto služby nejsou nabízeny a využívány ve všech místech republiky stejně. Deklarovaná náplň poradenství je v různých krajích velmi odlišná - od prosté pomoci s psaním motivačního dopisu a životopisu a s orientací v nabídce pracovních míst, až po komplexní pomoc se zvládáním obtížných situací, přípravu individuálního plánu atd. Té se ale kvůli nízké kapacitě ÚP dostane zájemcům jen výjimečně.

Vedle ÚP poskytují poradenství různé organizace podpořené z dotací, především OP LZZ. Toto poradenství má různou kvalitu a často nezohledňuje potřeby a situaci sólo rodičů.

Opatření:

- Je nezbytná systematická dotační podpora intenzivních, dlouhodobých programů spojených profesní diagnostikou a s individuálním mentoringem, zohledňující hlavní potřeby sólo rodičů vracejících se na trh práce. Tyto programy jsou obvykle efektivnější a flexibilnější než programy

poskytované ÚP. Příklady dobré praxe jsou uvedeny v Analýze s. 88 (Irsko), 92 (Anglie) a 98 (Skotsko). Charakteristiky těchto programů jsou popsány např. v článku E. Kodyšové, který bude zveřejněn ve Zpravodaji Euroguidance na konci roku[11]¹².

- Při zajišťování prostředků pro toto poradenství je třeba klást důraz na to, že kariérové poradenství představuje investici do kvalifikovaných, motivovaných zaměstnanců. Dáváme ke zvážení prozkoumat možnost zvýšeného zapojení personálních agentur, které zprostředkovávají zaměstnání anebo "poskytují" firmám tzv. agenturní zaměstnance.

PRÁCE

Perspektivní zaměstnání s dostatečným příjmem je základní potřebou sólo rodičů. Sólo rodič, který má zaměstnání, zvyšuje i svou rodičovskou kompetenci. Pro jeho nalezení a udržení však sólo rodiče víc než kdo jiný potřebují zajistit podmínky pro sladování pracovního a rodinného života.

Obecně platí, že všechna pracovní-právní opatření, která podporují rodiče, pomáhají sólo rodičům dvojnásob.

7. Dostupnost kvalitních zařízení péče o děti

Role zařízení péče o děti je trojí: nejen vzdělávací, ale v některých případech i role **socializační a stabilizační** (indikace OSPOD) a role **sociální** (umožnění sladování práce a rodiny)

Socializační a vztahově rozvojová role má význam především pro děti vyrůstající v sociálně vyloučených rodinách. Tyto děti mají horší přístup k podnětům, které podporují jejich celkový psychosociální vývoj. Raná péče a výchova tak může působit na jejich vývoj korektivně: výzkumy ukazují, že tyto děti dosahují lepších školních výsledků, čím dříve měly možnost chodit do kvalitního zařízení denní péče o děti.

Sólo rodiče se dostávají do často neřešitelné situace především po skončení rodičovské dovolené, kdy se obtížně začleňují zpět do trhu práce. Tato situace je dána i malou dostupností zařízení péče o děti v předškolním věku. Soukromých zařízení je dostatek, avšak ty poskytují služby za úplatu a ty si sólo rodiče často nemohou dovolit. To se týká i nově zřizovaných dětských skupin. Veřejné mateřské školy dříve přijímaly děti sólo rodičů přednostně. V současnosti, po vyjádření veřejného ochránce práv, se k sólo rodičovství při přijímání dětí do mateřské školy nesmí přihlížet. Praxe z tohoto stanoviska vychází (www.ochrance.cz).

Obsáhlé a ucelené kritické zhodnocení stávajícího systému péče o předškolní děti přináší výzkum VÚPSV.

Dalším kritickým obdobím je období školní docházky. Řada škol musí kvůli přelítí silných ročníků - dětí narozených kolem roku 2008 - omezovat dostupnost družiny pouze např. na první a druhý ročník. To vede k tomu, že děti sólo rodičů často tráví už od osmi let značnou část dne samy, a tím i k negativním dopadům na jejich sociální vývoj a školní výsledky.

Opatření:

- podpora rozšiřování kapacity všech kvalitních forem rané péče a výchovy dětí, zejména veřejných zařízení denní péče o děti;

¹² E. Kodyšová (2014): Změnit svůj život: návrat do práce pro sólo rodiče v Irsku a Velké Británii. Euroguidance, 11, v tisku. Zpravodaje Euroguidance jsou dostupné zde: <http://www.euroguidance.cz/cz/link-zpravodaj>

- přihlednutí k indikaci SPO při přednostním přijímání dětí do jeslí a školek s cílem stabilizovat rodinu;
- zavést dětské skupiny tak, aby tvořily dostupnou alternativu péče o děti sólo rodičů.

8. Sólo rodiče a trh práce

Sólo rodiče nemají v české legislativě z pohledu trhu práce mnoho výhod. Je jim umožněno čerpat delší ošetřovné a nesmí být vysíláni na služební cestu bez svého souhlasu (více viz Analýza, s. 36 a dále).

Pro odstranění bariér znevýhodňujících sólo rodiče (především matky) na trhu práce je klíčový přístup zaměstnavatele. Pro zaměstnání sólo rodičů je zásadní vhodné nastavení pracovní doby (např. s flexibilní pracovní dobou či pracovní dobou kopírující provozní hodiny zařízení péče o dítě). Je vhodné také podporovat dostupnost zaměstnání: podporou vzniku pracovních míst i v menších obcích, podporou dopravní dostupnosti (veřejné dopravy) či podporou umožnění práce z domova (viz dále).

Opatření:

Navrhujeme zavést do zákoníku práce konkrétní legislativní opatření, jež usnadní sólo rodičům snadnější kombinace práce a rodiny, např. dle slovenské právní úpravy¹³. Tím bude do zákoníku

---

¹³ Dle § 49a a 52 zákona č. 311/2001 Z. z., zákoník práce:

Práce na dálku (telework)

- (1) Práce na dálku je práce vykonávaná zaměstnancem s využitím informačních technologií v pracovním poměru mimo pracoviště zaměstnavatele na základě podmínek sjednaných v pracovní smlouvě.
- (2) Zaměstnavatel je povinen k výkonu práce na dálku zejména
  - a) zajistit, nainstalovat a pravidelně udržovat technické a programové vybavení potřebné pro výkon práce zaměstnance vykonávajícího práci na dálku, s výjimkou případů, kdy zaměstnanec vykonává práci pomocí svého vlastního vybavení,
  - b) zajišťovat, zejména pokud jde o software, ochranu údajů, které se zpracovávají dálkovým přenosem mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem,
  - c) informovat zaměstnance o všech omezeních použití technického vybavení a programového vybavení, o zákazu shromažďování a rozšiřování nezákonných materiálů, stejně jako o sankcích v případě porušení těchto omezení.
  - d) hradit náklady spojené s komunikací mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem a další náklady, které vzniknou zaměstnanci v přímé souvislosti s výkonem práce na dálku; tyto náklady nesmí být zahrnuty ve mzdě zaměstnance.
- (3) Zaměstnavatel je povinen přijmout opatření, která předchází izolaci zaměstnance vykonávajícího práci na dálku od ostatních zaměstnanců a zajistit mu možnost se pravidelně setkávat s ostatními zaměstnanci.
- (4) Pracovní podmínky zaměstnance vykonávajícího práci na dálku nesmí znevýhodňovat tohoto zaměstnance v porovnání se srovnatelnými zaměstnanci na pracovišti zaměstnavatele.
- (5) Ustanovení § 317 platí i zde, s výjimkou případu, kdy zaměstnavatel zaměstnanci vykonávajícímu práci na dálku pracovní dobu rozvrhne.“

Sdílené pracovní místo

- (1) Sdílené pracovní místo je pracovní místo, na kterém si zaměstnanci v pracovním poměru na částečný úvazek sami mezi sebou rozvrhnou pracovní dobu a pracovní náplň připadající na toto pracovní místo.

práce začleněna pozitivní právní úprava zaměstnávání z domova a sdíleného pracovního místa, kdy jsou tyto flexibilní formy zaměstnávání stále více využívány. Zároveň výslovnou úpravou v zákoníku práce očekáváme, že by se tyto instituty rozšířily a mohly tak významně napomoci kombinaci práce a rodiny u sólo rodičů při plnění úkolů zaměstnavatele. Novela by mohla přispět i ke zvýšení konkurenceschopnosti zaměstnavatelů. Je významným prvkem uplatňování konceptu flexicurity v pracovněprávních vztazích a rovněž posiluje smluvní autonomii. Podobné ustanovení se osvědčuje i v UK a v Irsku (Analýza, s. 33-34).

Podstatná jsou i opatření, která vzdělávají a motivují zaměstnance i zaměstnavatele k zodpovědnému využívání flexibilních forem práce.

Pro inspiraci k dalším opatřením, která mohou zaměstnavatelé využít již v rámci stávajících zákonných úprav, lze sáhnout po publikaci „Lidé jsou to nejcennější, co máte“¹⁴, kterou vydalo APERIO – Společnost pro zdravé rodičovství v roce 2012.

-
- (2) Před uzavřením dohody o zařazení zaměstnance v pracovním poměru na kratší pracovní dobu na sdílené pracovní místo zaměstnavatel písemně oznámí zaměstnanci pracovní podmínky vztahující se na sdílené pracovní místo.
  - (3) Dohoda o zařazení zaměstnance na sdílené pracovní místo uzavřená mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem musí být písemná, jinak je neplatná. Její součástí je písemné oznámení podle odstavce 2.
  - (4) Jestliže se zaměstnanci, s nimiž zaměstnavatel uzavřel dohodu o zařazení na sdílené pracovní místo, nedohodnou na rozvržení pracovní doby nebo pracovní náplně, určí jejich zaměstnavatel.
  - (5) Pokud nastane překážka v práci na straně zaměstnance na sdíleném pracovním místě, zaměstnanci, kteří se s ním dělí o pracovní místo, jsou povinni ho zastoupit, pokud tomu nebrání vážné důvody na jejich straně. Zaměstnavatel je povinen informovat zaměstnance bez zbytečného odkladu, pokud vznikne potřeba zastupování podle věty první.
  - (6) Dohodu o zařazení zaměstnance na sdílené pracovní místo může zaměstnavatel i zaměstnanec písemně vypovědět. Dohoda o zařazení zaměstnance na sdílené pracovní místo zaniká uplynutím jednoho měsíce ode dne oznámení vypovězení dohody, pokud se zaměstnavatel nedohodne se zaměstnancem jinak.
  - (7) Pokud sdílené pracovní místo zaniká, ale pracovní náplň připadající na toto pracovní místo zůstává zachována, zaměstnanec má právo na zařazení v rozsahu stanovené týdenní pracovní doby a pracovní náplně, která připadala na sdílené pracovní místo, nebo pokud se o pracovní místo dělilo více zaměstnanců, v rozsahu jejich poměrné části.

¹⁴ http://www.aperio.cz/data/1/APERIO_Lide-jou-to-nejcennejsi_Prorodinna-opatreni-ve-firmach.pdf